

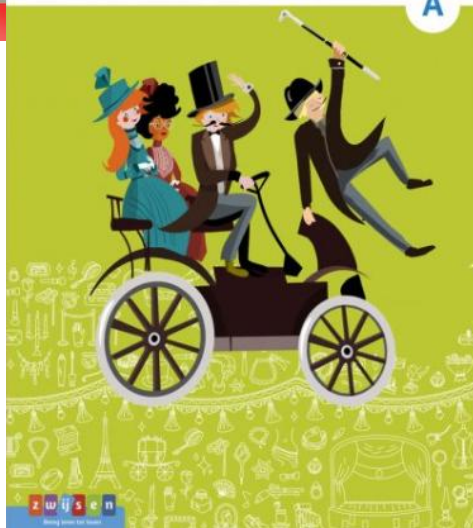
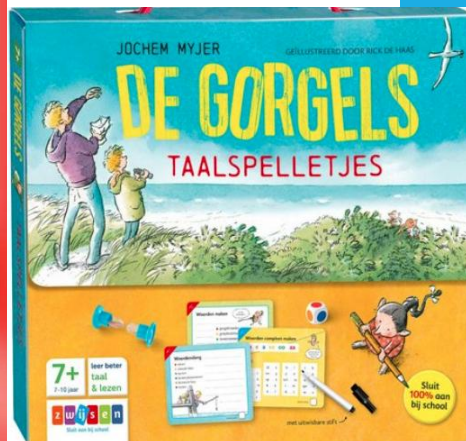
SCHRIJVEN IN DE 21^E EEUW: PEN EN PAPIER OF DIGITAAL?

Marion van der Meulen

20 maart 2025

AUTEUR

Marion van der Meulen
lees- en schrijfdeskundige

Educatief auteur:

- * schrijfmethode Pennenstreken,
- * leesmethode Estafette,
- * kinderboeken en spellen
- * Pabo-handboek
Handschriftdidactiek voor de pabo

WAT GAAN WE DOEN?

Onze digitale samenleving

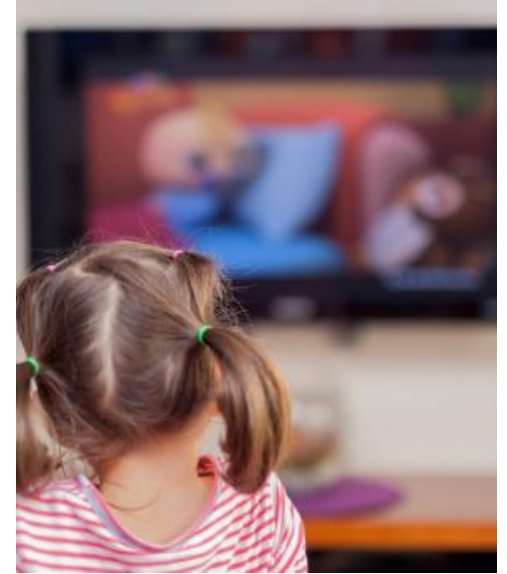
Digitaal schrift en handschrift

De kracht van handschrift

Basis voor een goed handschrift

Ondersteuning bij de ontwikkeling van
een leesbaar handschrift?

DIGITALE SAMENLEVING

ONDERZOEK NAAR SCHERMTIJD

gemiddelde schermtijd 90/102/124 minuten per dag

* **Gevolgen voor motoriek:**

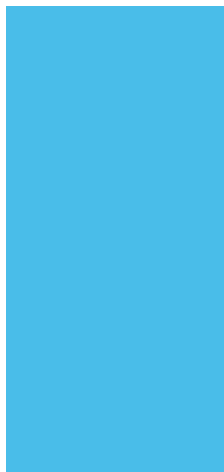
- schermen lijken veilig en 'educatief'
- schermtijd gaat ten koste van speeltijd
 - motorische ontwikkeling blijft achter

* **gevolgen voor woordenschat:**

- schermtijd ten koste van horen woorden, interactie met volwassenen en zelf gebruiken van taal
 - veel schermtijd verstoort de taalontwikkeling

* **Gevolgen voor de ogen:**

- Vervorming oogbol → bijziendheid

W. van Boeckel
 Rechtsmeester
 D. H. Westersboerch

Telegram-adres: ZWANIOR
 Postrekening No. 14845
 Bij eventuele klachten of aanmerkingen deze factuur s.v.p. over te leggen

Verzoeken beleeft naam, woonplaats en ook de nummers en bedragen duidelijk te schrijven

N.V. ZAADTEELT EN ZAADHANDEL
 v.h. Fa. A. Zwaan Jr. Enkhuizen

(Besteller gelieve s.v.p. eveneens bedrag-kolom in te vullen)

Nummers der prijzen-contrast	HOEVEELHEID	BEDRAG	Nummers der prijzen-contrast	HOEVEELHEID	BEDRAG
1351	10 kg	X 7 45			
178	250 gram	X 1 55			
38	1 pakje	X 0 65			
323	1 "	X 0 60			
578	1 "	X 0 60			
920	1 "	X 0 60			
928	Dubbel pakje	X 1 60			
982	4 "	X 1 80			
1304	1 kg	X 1 90			
135	100 gram	X 1 80			
121	200 gram	X 3 80			
7250	2 pakjes	X 0 80			
	Totaal	X 22 95			
	Transportkosten				

Verrisningen met nummers en eenduidigheid in de cijfers komt wel eens voor, verzoeken daarbij bijzondere attentie

Alle verkopen worden geacht te hebben plaats gehad onder de algemene verkoopvoorwaarden onzer prijzencontranten, die steeds verkrijgbaar zijn, voor zover niet uitdrukkelijk anders is overeengekomen.

DEBET

Per transport . . .
 Gratis pakje bloemzaad
 22 95
 4 95
 18,00

Geachte Secretaris

Hierbij deel ik u mede dat ik niet meer op zondag mag voetballen en verzoek ik u om mij van de ledenlijst te schrappen.

Ik wil graag overschrijving naar Geinvoord.

Hoogachtend,
 mijn dank.
 C. A. Bomen

Ingekomen 29/6-61

Lieve Kim,

Natuurlijk kun je iemand zoals jij niet alleen digitaal feliciteren dus bij deze toch nog een kaartje. Beetje laat maar de ballonnen waren weg-gewaaid dus daar moest ik even achteraan hihi.

Alsnog van harte?
 Hopelijk heb je een leuke dag gehad.

Groetjes van Linda, Tim,
 Fred en Anita

GEBRUIK HANDSCHRIFT 20E EEUW

Multi Functioneel Centrum 'Het Anker'
Chopinlaan 32
3236 AH Hazerswoude Rijndijk
Tel: 071 573 23 45
www.hetanker.nl

P & G verzekeringen
Schoolstraat 4
3624 KB Alphen aan de Rijn

FACTUUR

Zaalhuur 1 dagdeel	€	225,00
Koffie/Thee		140,00
Lunch		660,00
Div. consumpties		180,00
Totaal	€	1205,00

Bedrag is inclusief 6% btw.
btw over deze bon = € 68,21

Wij verzoeken u dit bedrag binnen 30 dagen over te schrijven op
bankrekeningnummer 33.44.55.660 van de ABN AMRO-bank met vermelding van
factuurnummer VF 1/7/2009 - 34

K.v.K. nr.: 010101, te Alphen aan de Rijn

Wandelen

Van: Info@proproject.nl
Aan: van@beeld.net-offerte@hetanker.nl
CC:

Onderwerp: Voorbeeld tekst voor e-mail offerte

Geachte heer (of mevrouw?) P. Verweerd,

Hartelijk dank voor uw offerte aanvraag. Het doet het on

- [Hier een beschrijving van de werkzaamheden of
- [Hier bij dienstverlening een planning van de werf bijvoorbeeld tijdsige opdrachtverlening]

Dit bied ik u aan voor een totaalprijs (inclusief btw) van:

- [EUR XXX,XX]

Ik ben benieuwd naar uw reactie. Heeft u nog vragen? M

Met vriendelijke groet,

Binnenkort weer een keer wandelen?

14:13

Sanne C
Binnenkort weer een keer wandelen?

Zeker

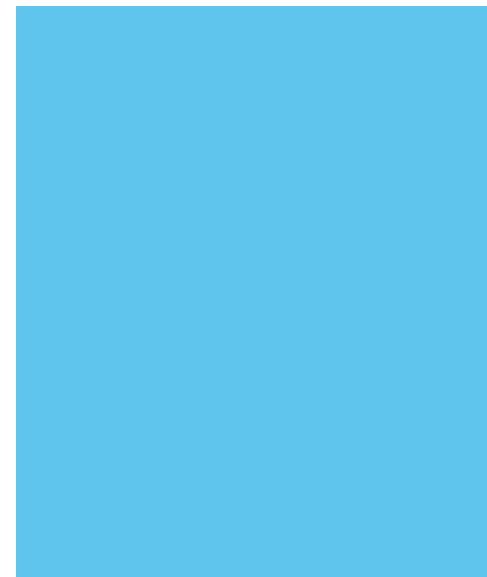
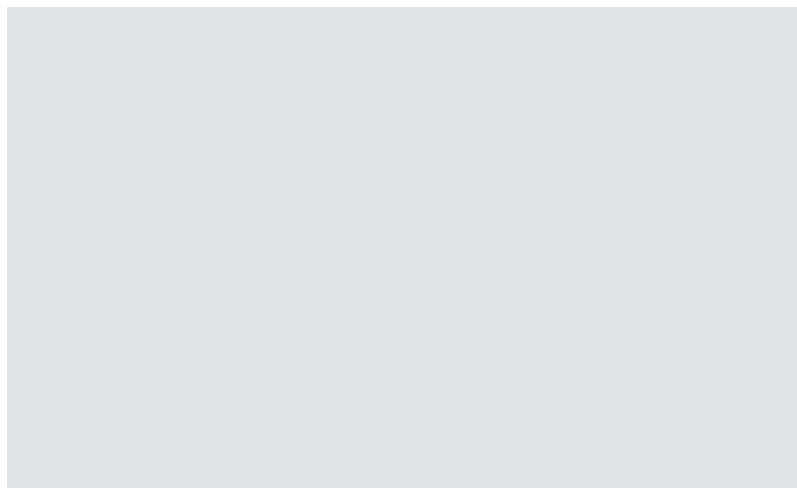
14:15 ✓✓

COMMUNICATIE IN DE 21E EEUW

DIGITAAL SCHRIJVEN

VS

HANDSCHRIFT

MOETEN KINDEREN NOG WEL LEREN SCHRIJVEN MET DE HAND?

HANDSCHRIFTONDERWIJS

Meer kinderen schrijven onleesbaar

01-08-2017

Steeds meer kinderen hebben moeite met schrijfvaardigheid. Scholen en deskundigen trekken aan de bel. Kinderen schrijven onleesbaar, te langzaam of hebben pijn in hun hand. Vaak moet er zelfs een therapeut aan te pas komen. Dit meldt het AD.

Mama, Opvoeding

WAAROM LEREN KINDEREN NOG SCHRIJFLETTERS OP SCHOOL?

Het AD kopte er onlangs al mee: het schrijfonderwijs holt achteruit! Helaas is dit een feit en zien we steeds meer kinderen met een slecht leesbaar handschrift. Wat is het risico hiervan en is er voor het kind een verschil tussen los en verbonden schrijven? Anne deelt de tips over schrijfletters.

Minder tijd

Binnen het basisonderwijs moeten leerlingen steeds meer leren. Er is steeds minder tijd om aandacht te geven aan dingen die mogelijk de fundering zijn van het verdere leren. Rekenen is steeds belangrijker, net zoals taal, spelling, wereldoriëntatie en zovoort. Hierdoor wordt er steeds minder aandacht geschonken

RTLnieuws

10°

Nieuws Economie Sport Entertainment Tech Lifestyle EditieNL Uitzendingen

Nederland

Lelijk en onleesbaar handschrift: schrijven nog wel van deze tijd?

20 juni 2018 15:30 • Aangepast 20 juni 2018 15:50

Beeld © anp

Archieffoto.

Tablets, laptops, smartphones: omdat kinderen minder hoeven te schrijven met pen en papier kunnen ze het ook steeds minder goed. Op verschillende

Finse kinderen leren niet meer schrijven met pen en papier

Redactie digitale media 27 november 2014 13:33

Je bent hier: [Home](#) / [Onderwijs, cultuur & wetenschap](#) / Finland schaft hand

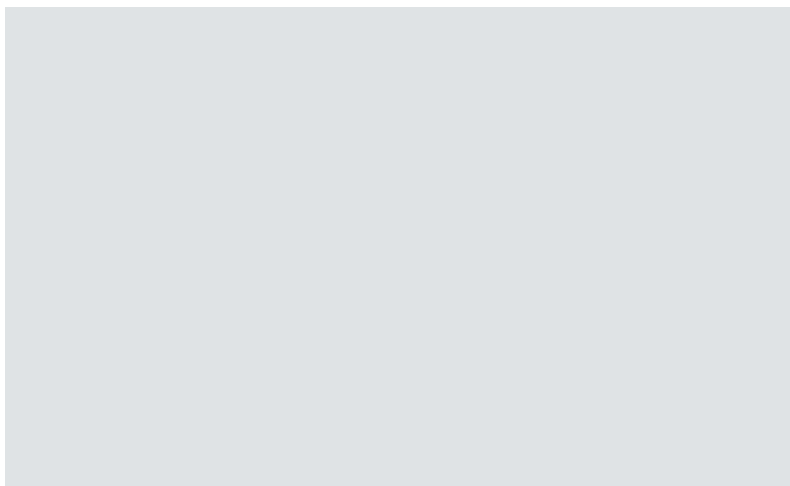
Finland schaft handschrift af

29 NOVEMBER 2014

Handwritten text in cursive script, likely Finnish, showing the transition from traditional handwriting to a more modern, possibly typed or simplified style.

Vanaf 2016 wordt op Finse scholen **geen les** meer gegeven in schoonschrift. In plaats daarvan krijgen de kinderen types. "Foutloos kunnen typen is een

WAT IS DE KRACHT VAN HANDSCHRIFT?

LEZEN EN SCHRIJVEN |

∅	Δ	ϕ	∩	∩	∫	∩	∩	∅
a	b	c	d	e	f	g	h	i

∩	∫	∫	∫	∩	∩	∩	∩	∩
j	k	l	m	n	o	p	q	r

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
s	t	u	v	w	x	y	z

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩

LEES DIT

∅	Δ	Ɔ	∩	∩	∩	∩	∩	∩
a	b	c	d	e	f	g	h	i

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
j	k	l	m	n	o	p	q	r

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩
s	t	u	v	w	x	y	z

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩

∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩

LEES DIT

Welkom op deze ouderavond

Geautomatiseerd lezen betekent dat je zonder nadenken leest leest wat er staat.

het maakt niet uit in welke volgorde de letters in het woord staan. Het enige
belangrijke is dat er te veel en de juiste letters op de juiste plaats staan. De rest kan
een rommelig zijn en je kunt het toch zonder problemen lezen. Dat komt omdat het
menselijk brein een woord niet letter voor letter verwerkt, maar als een geheel.

Geautomatiseerd lezen betekent dat je zonder nadenken leest wat er staat.

Ndrlnnd vrdr zndr klnkrs

Fschffn klnkrs vnf 2018

17 december 2012 door Nathan de Groot en Jochem van den Berg

Kbnt Rtt II mkt wrk vn n ffctr lfbt. Vlgn d Vlkskrnt wrdt r n n ghm rpprt grpt vn ht fschffn vn ll klnkrs n 2018. Nr vrltd strt n prf mt ht wgltn vn d ltr u 1 jnr 2013.

D Cmmss tr Bvrdrng vn Kstnbsprnd Tlgbrk (CBWT) vrt l tn jr lng ndrzk t nr d pst vn d klnkr n d Ndrlnnds tl. D cncls lgt r nt m: 'Ndrlnnds knnn dt rpprt zndr prblmn lzn, ds dz prgrssv mtrgl mtn w z.s.m. drvrn.' Ng nt wrn klnkrs z pplr ls n 2012 n ht rcrd t 2011 wrd fglpn dnsg n lsmr ffcl vrbrkn.

P wg nr n klnkrlz tkmst zl d Ndrlnnds stt ngvr 123 mljn r pr jr pstrkn, mt nm dr bsprngn p nkt. Ht CPB hft bvstgd dt Ndrlnnd p lng trmn 'vr tt vf' ltrr mt bzngn.

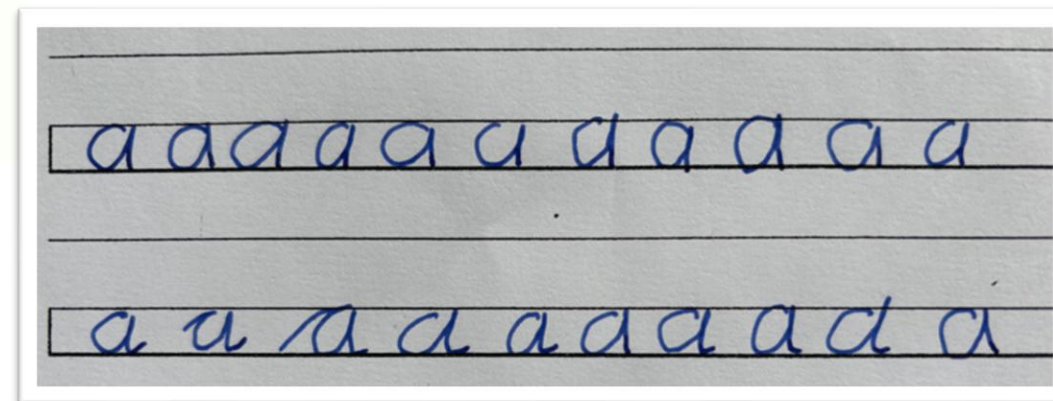
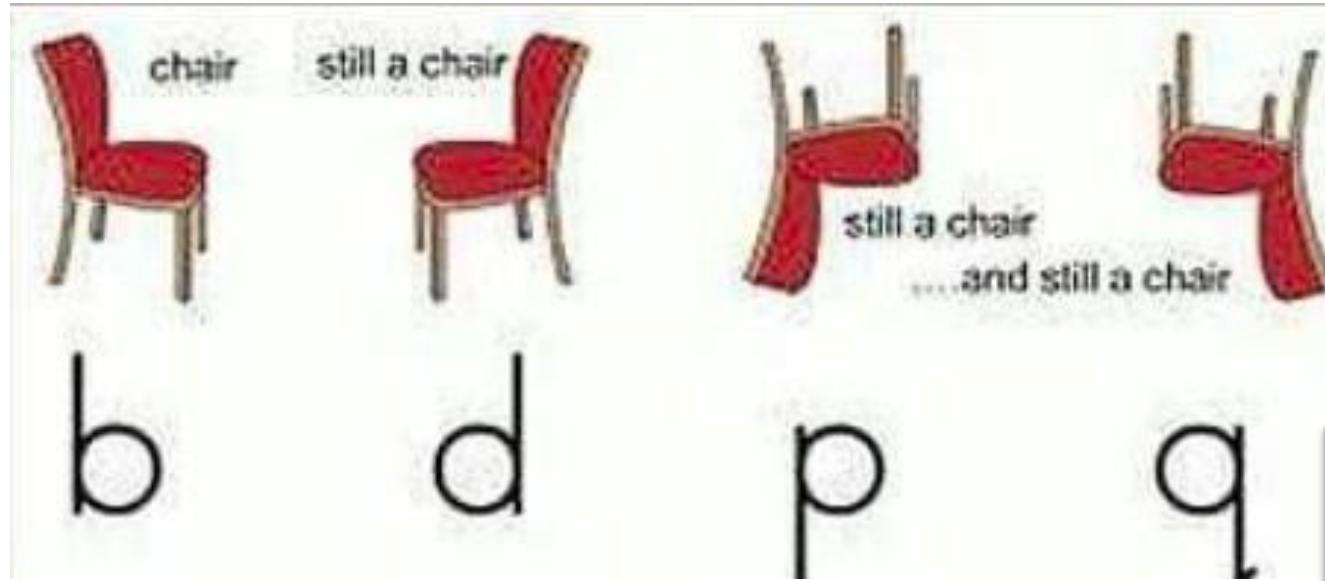

LEREN LEZEN EN LEREN SCHRIJVEN

Heeft letters schrijven een positief effect op leren lezen?

Heeft letters typen een positief effect op leren lezen?

Effect van letters schrijven op leren lezen

Effect van letters typen op leren lezen

raak!

 wat ben je aan het doen?
ik fiets naar noor toe.
fiets je met me mee?

 mee naar noor?
nee, toon.
ik maak een rek.
een rek voor een roos.

 maak je een rek voor de roos,
hoog op die muur?
maar dat is een klus voor twee man!
en ik help je graag.
ik hou de trap wel vast.
maar die trap is veel te laag!

 er is ook een raam.

 en hoe hang je dat rek dan op?

 met een boor!
ik neem een boor mee.
en ik boor een paar keer.

2

**HANDSCHRIFT IS EEN KRACHTIGE
ONDERSTEUNER VOOR HET
AUTOMATISEREN BIJ HET LEREN LEZEN**

groep 4
leerjaar 2

Bij de les

OEFENEN MET SPELLING

au
ou

Kijk goed naar de woorden. Kleur alle woorden met ij oranje.
Kleur alle woorden met ei groen.

klein	pijl	krijt	geheim
pijn	hei	olijf	keizer

Schrijf de woorden aan de goede kant.

klei	kwijt	bijl	wei
rijst	lijst	plein	zeil

woorden met ei

SCHRIJVEN EN LEREN SPELLEN

Kijk goed naar de woorden. Kleur alle woorden met ij oran
Kleur alle woorden met ei groen.

klein	pijl	krijt	geheim
pijn	hei	olijf	keizer

Schrijf de woorden aan de goede kant.

klei	kwijt	bijl	wei
rijst	lijst	plein	zeil

woorden met ei

leerjaar 2

OEFENEN
MET SPELLING

**HANDSCHRIFT IS EEN KRACHTIGE
ONDERSTEUNER BIJ LEREN SPELLEN**

HANDSCHRIFT EN TEKSTEN LEREN SCHRIJVEN

Mijn lego trein
op een dag er er een trein d'opde
er.
u hij er van oostreek totermet begipere
het uitricht was moir
de mannist geroof er van
tot dat hij een boomstam zag ligen
hij lag op het spore
hij ernde moir het was al te laat
boem de trein was kamof.

HANDSCHRIFT EN TEKSTEN LEREN SCHRIJVEN

Met de hand:

- meer woorden
- sneller schrijven
- meer ideeën verwerkt
- meer samenhangende zinnen

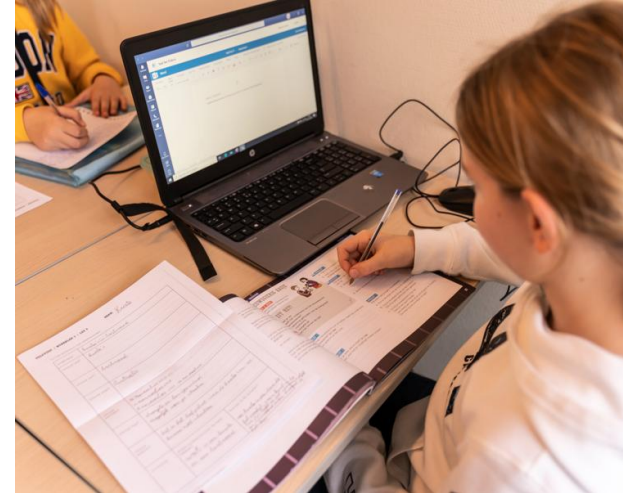
ZET HANDSCHRIFT IN BIJ HET LEREN SCHRIJVEN VAN TEKSTEN

Handschrift:

- Brainstormen
- Structureren vooraf

Typen:

- Schrijven tekst
- Redigeren

Mijn logo toen
op een dag er er een klein d'opste
er.
v hij er van voortrek kostenk begipere
het uitrukt was mee
de maniert genoot er van
tot dat hij een boomstam zag legen
hij lag op het zandspoor
hij zand maar het was al het land
boom de trier was kamot.

**SCHRIJVEN ALS
LEERSTRATEGIE**

VOOR- EN NADELEN VAN HANDSCHRIFT

VOORDEEL

- *
- *

NADEEL:

- *
- *

VOORDELEN VAN HANDSCHRIFT

- * ALTIJD BIJ DE HAND, GEEN APPARAAT NODIG
- * PERSOONLIJK

- * ONDERSTEUNT HET LEREN LEZEN
- * ONDERSTEUNT DE SPELLING VAN ONTHOUDWOORDEN
- * ONDERSTEUNT HET DIEPER BEGRIP
- * ONDERSTEUNT HET SCHRIJVEN VAN TEKSTEN

NADELEN VAN HANDSCHRIFT

- * LASTIG TE VERMENIGVULDIGEN VOOR MEER MENSEN
- * LASTIG OP TE SLAAN, KOST RUIMTE
- * NIET ALTIJD LEESBAAR VOOR IEDEREEN
- * GEEN KWALITATIEF GOED HANDSCHRIFT, DAN:
 - MINDER TEKSTPRODUCTIE

VOOR- EN NADELEN VAN DIGITAAL SCHRIJVEN

VOORDEEL

- *
- *

NADEEL:

- *
- *

VOORDELEN VAN DIGITAAL SCHRIJVEN

- * ALLES WAT JE SCHRIJFT WORDT METEEN OPGESLAGEN
- * JE KUNT JE TEKST ALTIJD EENVOUDIG AANPASSEN EN VERBETEREN
- * VORMGEVING ACHTERAF AAN TE PASSEN
- * ALTIJD LEESBAAR

Schrijven op het juiste leesniveau met WizeNote

Wil je teksten op een specifiek leesniveau schrijven? Bijvoorbeeld voor kinderen in de leeftijd van 6 tot 8 jaar? Voor jongeren op een specifiek schoolniveau? Voor oudere vakprofessionals, laaggeletterde volwassenen of voor BIJ-instroomers in het Nederlands taalgebied? En wil jij weten of je jouw tekst op het juiste leesniveau schrijft? En hoe je de tekst begrijpelijker kunt maken voor jouw doelgroep? Ga dan aan de slag met **WizeNote**. Met **WizeNote** kan iedereen snel en gemakkelijk teksten schrijven voor verschillende leesniveaus. Maak nu een account aan en probeer **WizeNote** 30 dagen gratis.

NADELEN VAN DIGITAAL SCHRIJVEN

- * BIEDT GEEN ONDERSTEUNING BIJ AUTOMATISEREN LEREN LEZEN
- * BIEDT GEEN ONDERSTEUNING BIJ HET LEREN SPELLEN
- * ZIET ER SNEL GOED UIT, WAT CREATIVITEIT EN TEKSTPRODUCTIE IN DE WEG KAN STAAN.

Schrijven op het juiste leesniveau met WizeNote

Wil je teksten op een specifiek leesniveau schrijven? Bijvoorbeeld voor kinderen in de leeftijd van 6 tot 8 jaar? Voor jongeren op een specifiek schoolniveau? Voor oudere vakprofessionals, laaggeletterde volwassenen of voor BIJ-instroomers in het Nederlands taalgebied? En wil jij weten of je jouw tekst op het juiste leesniveau schrijft? En hoe je de tekst begrijpelijker kunt maken voor jouw doelgroep? Ga dan aan de slag met **WizeNote**. Met **WizeNote** kan iedereen snel en gemakkelijk teksten schrijven voor verschillende leesniveaus. Maak nu een account aan en probeer **WizeNote** 30 dagen gratis.

VOORDELEN
HANDSCHRIFT
ALLEEN BIJ EEN
KWALITATIEF GOED
ONTWIKKELD
HANDSCHRIFT

She replied, "The absolute weight doesn't matter. It depends on how long I hold it. If I hold it for a minute, it's not a problem. If I hold it for an hour, I'll have an ache in my arm. If I hold it for a day, my arm will feel numb and paralyzed. In each case, the weight of the glass doesn't change, but the longer I hold it, the heavier it becomes.

She continued, "The stresses and worries in life are like that glass of water. Think about them for a while and nothing happens. Think about them a bit longer and they begin to hurt. And if you think about them all day long, you will feel paralyzed - incapable of doing

Vroeger leerden we schoonschrijven,
nu is het veel meer functioneel
geworden.

**BELANG VAN EEN GOEDE BASIS
VOOR HANDSCHRIFT**

GOED HANDSCHRIFTONDERWIJS: EEN LEERLIJN

	Leren lezen	Leren schrijven
Groep 1 en 2	Werken aan leesvoorwaarden	Werken aan schrijfvoorwaarden
Groep 3 (en 4)	Aanleren klank – leesletters	Aanleren klank – schrijfletters
Groep 4 - 5 - 6	Automatiseren technische leesvaardigheid tot functioneel geletterdheidsniveau	Automatiseren handschrift
Groep 7 – 8	Functioneel toepassen en onderhouden leesvaardigheid	Functioneel toepassen en onderhouden schrijfvaardigheid

GROEP 1-2

* goede algemene ontwikkeling

* ruimtelijke ontwikkeling

* motorische ontwikkeling

* voorbereidend en ontdekkend lezen en schrijven (schrijfbesef)

GROEP 3

- * aanleren vormen schrijffletters bij klanken en leesletters
- * aanleren schrijftrajecten bij schrijffletters
- * aanleren verbindingen (verbonden schrift)
- * aanleren letterspatiëring in woorden en woordspatiëring in zinnen

les 6

l m mik

mik ik kim

ik mik.

les 5

m m m

m

m

m

m

schaar

sch sch

sch

les 3

a wolf

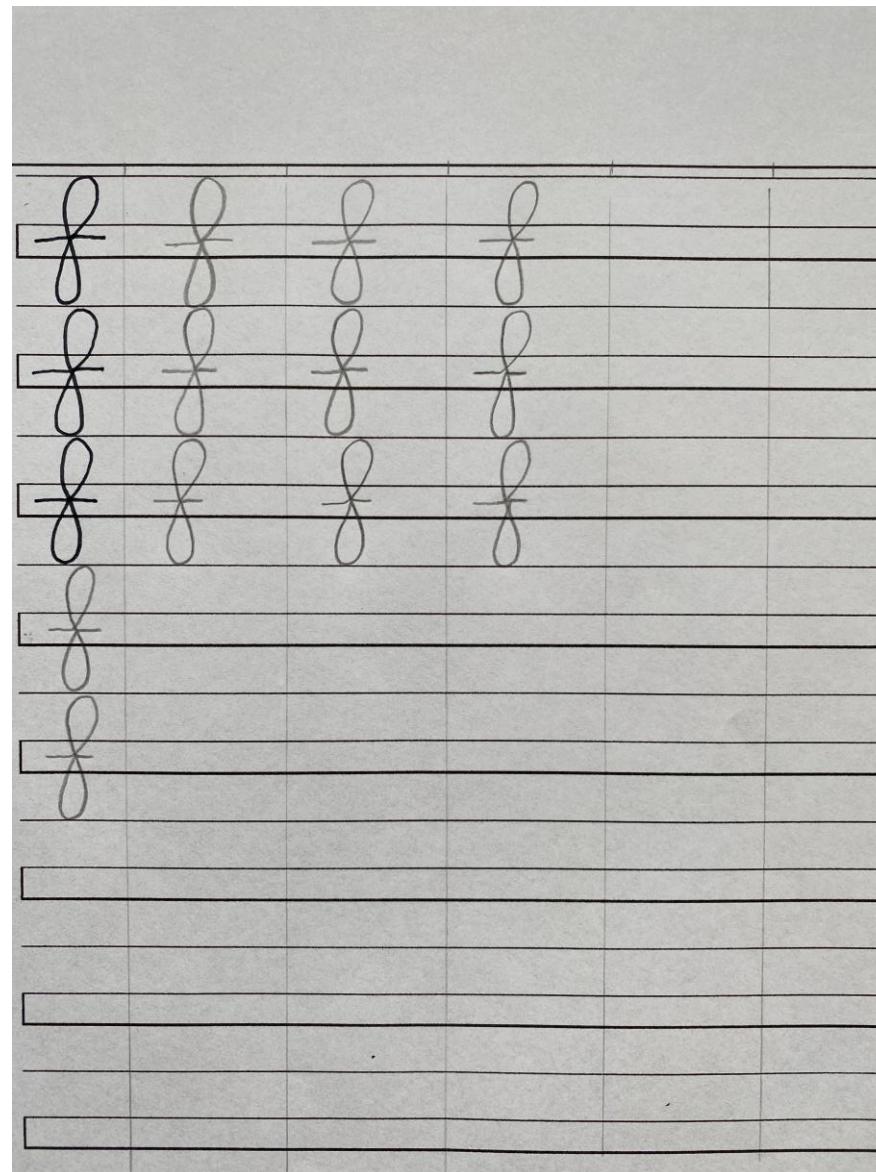
vos wol vol boos

in het bos is de wolf.

de wolf is boos.

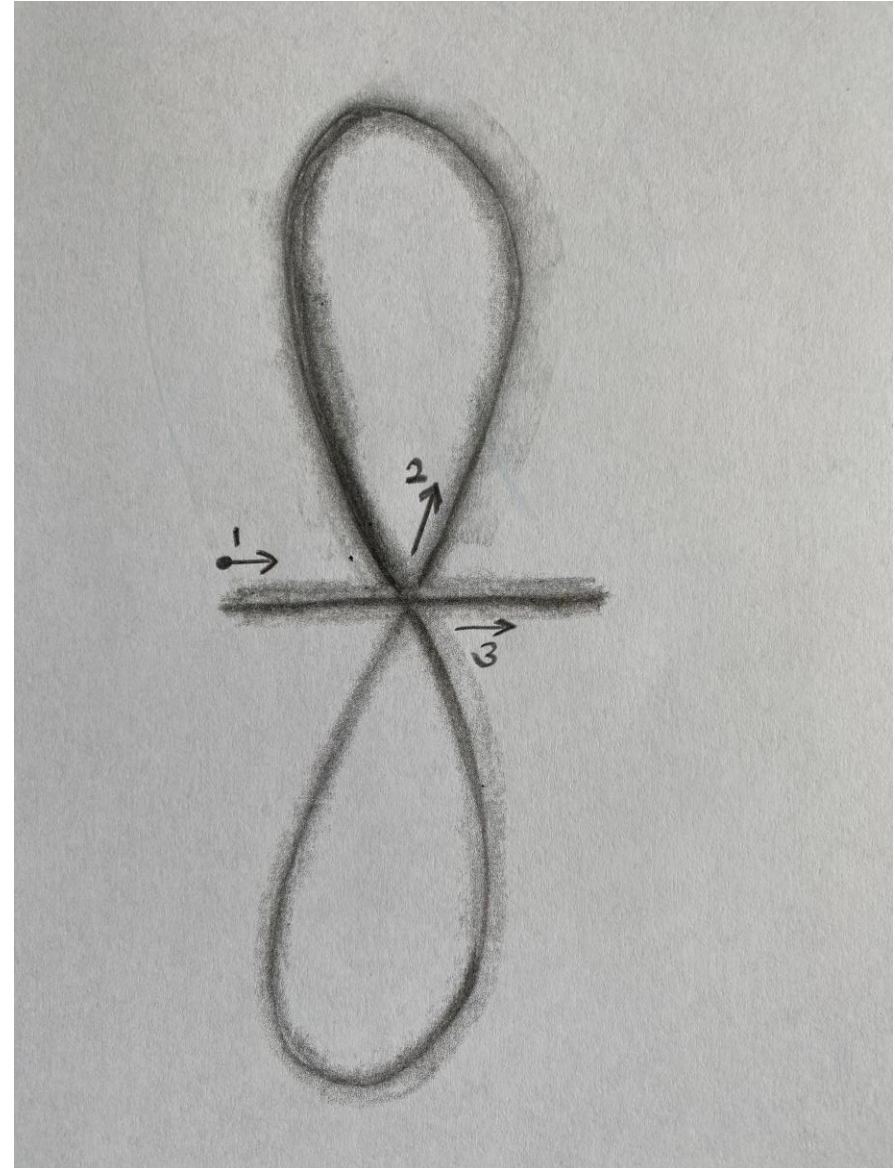
ga gauw weg uit het bos!

AANLEREN NIEUW LETTERTEKEN

PAK JE PEN PAK HET WERKBLAD

- * Pak het nieuwe werkblad.
- * We leren het schrijfteken nu samen aan.

GROEP 3

Aanleren schrijffletters gaat in vaste stappen:

- * verkennen vorm leesletter – schrijffletter
- * ontdekken lettertraject
- * automatiseren lettertraject en vorm:
 - Van groot naar klein
 - Van vlak, via lijn naar juiste positie in liniatuur
 - Huisjes helpen om letters in de juiste positie te plaatsen
- * Leren via ervaring

es 19

10 x

g

g

g

g

g

g

g

GROEP 4 - 5 - 6

- Automatiseren
- Oefenen in letterfamilies
- Oefenen verbindingen

les 11

a u

rookwolk

volk boog doos rookwolk

voor boor door oliebol

V W

A X

a x

Voor wie wil jij ooit optreden?

Voor koning Willem-Alexander!

les 15

j j

ijsberg

lijstje gordijn wegwijzer

jong ijsberg verjaardag

J Y

J G

Ylco is zijn regenjas kwijt.
Jamy en ik kijken overal.

Gisteren droeg ik hem in de regen.
Is de jas nog op school?

GROEP 4 - 5 - 6

- Automatiseren
- Oefenen in letterfamilies
- Oefenen spatiëren

les 11

a N rookwolk

volk boog doos rookwolk

voor boor door oliebol

V W

A X

a x

Voor wie wil jij ooit optreden?

Voor koning Willem-Alexander!

12

les 15

j J ijsberg

lijstje gordijn wegwijzer

jong ijsberg verjaardag

I Y

J G

Ulco is zijn regenjas kwijt. Gisteren droeg ik hem in de regen.
Jamy en ik kijken overal. Is de jas nog op school?

16

GROEP 7 - 8

- Blijven automatiseren
- Schriftcriteria toepassen
- Functioneel toepassen handschrift

dolk

dolk

doek

mixen • export • expert • pyjama • sorry • saxofoon • extra • olympisch • typisch • gymmen
explosie • maximaal • typen • expres • hobby's • experiment • mayonaise • complex • jury • sympathiek

taxi

baby

mixen	

Schrijf de woorden die je moeilijk vindt, nog een keer. Zo leer je ze!

WAT ZORGT VOOR EEN GOED LEESBAAR HANDSCHRIFT?

Goed leesbaar handschrift is:

- Goede uitvoering lettervormen
- Goede spatiëring
- Goede plaats op schrijflijn
- Regelmaat in handschrift
- Goede vormgeving

Pijnacker / Hengelo / Soest
23 januari 2018

Lieve lezers,

Vandaag is het de internationale dag van het handschrift. Een leuke gelegenheid om eens een handgeschreven blog online te zetten. Je handschrift is ontzettend persoonlijk, er is niemand die precies zo schrijft als jij. Wij herkennen vaak van wie een brief afkomstig is aan het handschrift op de enveloppe, een onbekend handschrift is daardoor altijd extra spannend want: van wie zou het zijn?

Goede morgen zei dier,
Ook goede morgen, zei de leeuw
Geef mij die schoenen eens
Dok kan niet,
de zolen zijn versleten, zei dier

KEUZES MAKEN IN JE SCHRIJFONDERWIJS

- * Schrijfmateriaal
- * Hoeveelheid oefentijd om te komen tot geautomatiseerd handschrift
- * Oog hebben voor motorische ontwikkeling
- * Kies een handschrift dat past bij jouw visie en bij de mogelijkheden van jouw populatie: blokschrift of verbonden schrift.

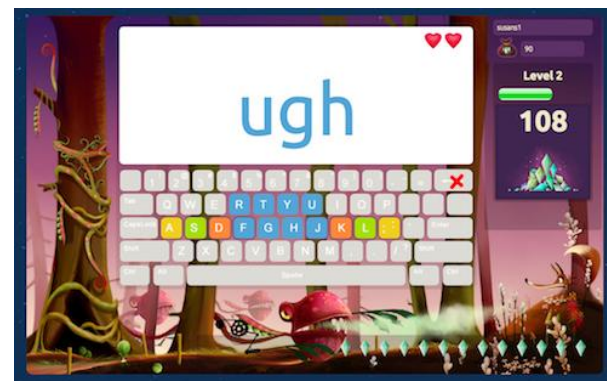
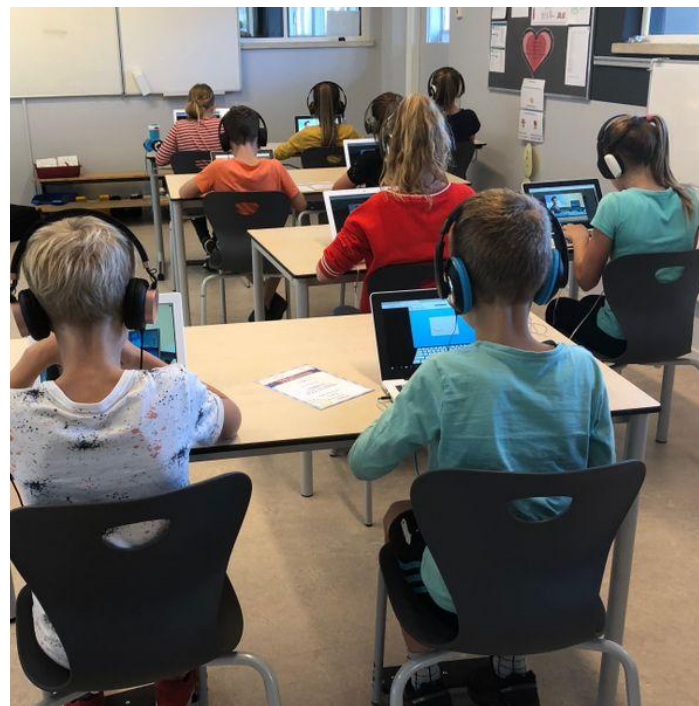
HOE HELP JE KINDEREN LEESBAARDER TE SCHRIJVEN?

1. Kies samen met het kind de 5 minst goed uitgevoerde letters
2. Leer deze letters opnieuw aan (vorm en traject op lijn)
3. Geef het kind tijdelijk schrijfpapier met ondersteunende liniëring
4. Help juist te spatiëren
5. Zoek naar de juiste pen voor het kind.
6. Leer eventueel de geschreven blokletters aan.

TYPEN IS GEEN KEUZE

Alle kinderen verlaten
typvaardig de
basisschool.

DANK VOOR JULLIE AANDACHT.

Marion van der Meulen
mfamvandermeulen@gmail.com

